

O CARTE DESPRE CĂRȚI

Doctor în istorie **Ion Valer XENOFONTOV**

E-mail: ionx2005@mail.ru

Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan” al AȘM

Recenta apariție editorială *Cartea românească veche în Basarabia: Istorie, circulație, valoare documentară*, elaborată de cunoscutul istoric Igor Cereteu, reprezintă un eveniment științifico-editorial major în spațiul românesc.

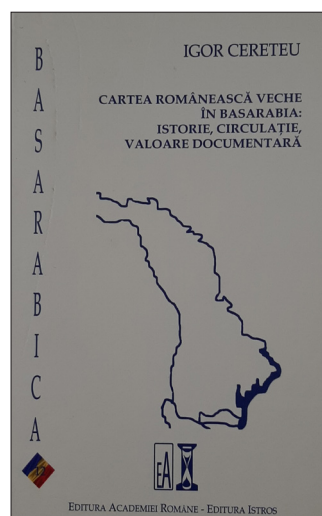
Monografia are la origini teza de doctor habilitat susținută în anul 2018 și consultată științific de Andrei Eșanu, membru titular al Academiei de Științe a Moldovei (2007), membru de onoare al Academiei Române (2011). Îmbunătățită și actualizată cu cele mai recente studii din domeniul vizat, lucrarea se înscrie organic în prestigioasa colecție „Basarabica” (fiind a 12-a la număr) coordonată de membrul titular (2015), vicepreședinte al Academiei Române (din 2015), membrul de onoare al Academiei de Științe a Moldovei (2018) Victor Spinei, basarabean născut într-o familie cu tradiții cărturărești, și de membrul corespondent (2016) al Academiei Române Ionel Câdea.

Lucrarea lui Igor Cereteu readuce în actualitatea științifică și culturală un monument complex al culturii materiale și spirituale – CARTEA. Preferințele unei epoci față de un anumit gen de carte vorbește despre cultura sau anticultura unei comunități, popor, a unor state și autorități politice. Este ceea ce transpare și în volumul nominalizat.

Lucrarea este bine structurată, fapt care facilitează lecturarea: *Introducere* (p. 19-24); 1. *Tiparul și cartea românească veche în abordările științei istorice. Izvoarele istorice* (p. 25-77); 2. *Activitatea tipografică și producția de carte în țările române (1508–1830)* (p. 79-150); 3. *Circulația și itinerariile cărții românești vechi în estul Moldovei în sec. XVI–XIX* (p. 151-207); 4. *Cartea românească veche în bibliotecile mănăstirești din Basarabia* (p. 209-270); 5. *Valoarea documentară și semnificația istorică a însemnărilor manuscrise* (p. 271-425); *Concluzii* (p. 427-430); *Bibliografie* (constituită din 394 de titluri) (p. 431-452); *Indice de nume* (p. 453-474); *Indice geografic* (p. 475-484); *Rezumat în limba engleză* (p. 485-490); 26 de *anexe* (p. 491-545).

Demersul științific este sprijinit de documente de arhivă, cărți cercetate, însemnări pe manuscrise, literatura de specialitate etc.

Ideea ce trece ca un fir roșu prin lucrare și pe care o demonstrează cu lux de amănunte autorul este că circuitul de carte românească nu a fost unul regional,



Igor CERETEU. *Cartea românească veche în Basarabia: Istorie, circulație, valoare documentară*. București–Brăila: Editura Academiei Române, Editura Istros, 2019. 545 p.

cu unul conectat la întregul spațiu românesc: Țara Românească, Transilvania, Țara Moldovei (p. 79-208). Este o constatare pe care Igor Cereteu o argumentează cu un suport științific, intrând chiar în „polemică” cu istoricul complex Nicolae Iorga. Marele Iorga a vizitat Basarabia la începutul secolului al XX-lea și estima că în bibliotecile publice din Chișinău nu existau cărți românești. În realitate, bibliotecile locașurilor sfinte din acest spațiu era completat de secole cu literatură românească (p. 428).

Bibliotecile locașurilor sfinte din Basarabia au acumulat în timp, prin intermediul clerului, precum și a întregii comunități, numeroase cărți tipărite sau manuscrise în diferite centre românești și străine (p. 190). Itinerarele basarabene ale cărții românești vechi au fost în conexiuni cu diferite centre culturale (București, Târgoviște, Mănăstirea Govora, Iași, Buzău, Râmnic ș.a.). Tipăriturile de la Chișinău erau solicitate de cititorii de la Iași, București, Odesa, Vidin, de preoții de dincolo de Nistru, de prizonierii ardeleni de dincolo de munții Ural (p. 201) etc. Exemplare de cărți tipărite la Chișinău se află în biblioteci și muzee din Federația Rusă, Ucraina, Bulgaria, în mănăstiri din Grecia. Totodată, începând cu anul 1817, pentru basarabeni au fost tipărite cărți și în Sankt-Petersburg. Aceste tipărituri erau răspândite în majoritatea

locașurilor sfinte din Basarabia, iar unele au trecut Prutul. În vechea capitală a Imperiului Rus au fost tipărite în limba română: *Noul Testament* (1817, 1819) și *Biblia* (1819) (p. 202).

Bibliografia cărților românești vechi include nume de personalități, cum ar fi, de exemplu, Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni, Mitropolitul Grigore Iri-nopoleos, Mitropolitul Veniamin Costachi.

Din perspectiva alterității, după reanexarea Basarabiei de URSS în 1944, una dintre metodele de înstrăinare la care au recurs autoritățile sovietice a fost înlăturarea spiritualității românești și a credinței creștine, implicit a cărților vechi, ca purtătoare a memoriei istorice și a mărcii identitare (p. 205). Multe cărți valoroase care au circuit până la ingerința sovietică au fost distruse sau direcționate în centrele administrativ-culturale ale Uniunii Sovietice. Interesant e că s-ar putea să existe o conexiune directă între soarta acestor cărți și turbulențele care au marcat pe filieră istorică spațiul basarabean.

Cartea românească veche în Basarabia, așa cum ne este prezentată în volumul nominalizat, este cea care transmite memorie istorică, conexiunea cu divinitatea, cunoaștere enciclopedică în domeniul psihologiei poporului român, conflictologiei, antropologiei, imaginarii identității și alterității, fluctuațiilor administrative, medicinei, hidrologiei, incendiilor, astronomiei, seismologiei etc. (p. 271-425). De exemplu, pentru intervalul de timp analizat (sec. XVI-XIX) au putut fi identificate 87 de cutremure (p. 349). La 14 octombrie 1802 s-a constatat cel mai puternic seism, care a provocat distrugerii și pierderi de vieți omenești, în mod special în târguri (p. 350). Manifestările astronomice au fost percepute de contemporanii evenimentelor ca semne

prevestitoare ale războaielor și cataclismelor naturale (p. 408-425). Din însemnările de pe manuscrise și cărți vechi cu circulație pe teritoriul Moldovei se constată că anul 1819 a fost bântuit de ciumă (p. 374).

Notițele marginale (adnotările), decriptate de Igor Cereteu, ne prezintă spiritul epocii, a unei comunități aflate la incidența dintre dimensiunea spirituală și cea materială. Este o abordare în *stilul păpușii rusești, matrioșka*, atunci când un subiect ne duce la alte linii de subiecte, pe care cercetătorul uneori nici nu le-a intuit.

Cărțile vechi care au supraviețuit evenimentelor tumultuoase și s-au păstrat în locașurile sfinte (unele aduse de creștini, care le-au păstrat cu sfințenie) au fost cercetate de autor, *de visu*, în perioada 2012-2013. Aceste investigații științifice au fost realizate de Igor Cereteu pe cheltuială proprie, însă factorul economic nu a eclipsat cu nimic din entuziasmul și pasiunea autorului care l-au ghidat în elaborarea volumului în cauză. Mai mult ca atât, după cum accentuează autorul, „Cercetările întreprinse în ultimii ani în bibliotecile mănăstirești ne-au întărit convingerea că așezămintele monahale din spațiul dintre Prut și Nistru au fost pe parcursul existenței lor focare de răspândire a culturii religioase și laice în rândul enoriașilor” (p. 429).

Ținem să menționăm că Igor Cereteu este autorul a șase monografii, inclusiv consacrate cărții bisericești în mănăstirile din Republica Moldova și cărții românești vechi și rare depozitate în fonduri de patrimoniu ale bibliotecilor din Chișinău.

Monografia prezentată readuce în discuție un element esențial al culturii românești, CARTEA. Lucrarea poate fi numită, pe bună dreptate, o carte despre cărți.



Dr. hab. Igor Cereteu în procesul de studiu al cărților vechi la Mănăstirea Japca.
Foto: Octavian Moșin, august 2019.